

BİLGE İMPARATOR FİLOZOF KRALA KARŞI

Erden Miray YAZGAN YALKIN*

Özet: Farklı kültürlerin ve bu kültürlere ait düşünce yapılarının ele alınması, birbirleri arasında benzerliklerin ve ayrımların ortaya konulması bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu bizim “Dünya Düşünce Tarihi” ni bir bütün olarak kavrayabilmemize olanak tanıyabilir. Elbette bir kimsenin “Dünya Düşünce Tarihi” nin her konusuna ve öznesine, zengin geçmişi ve sürekliliği sebebiyle, çok çabalasa bile, bütün detayları ile değinmesi neredeyse olanaksızdır. Ancak şunu hatırd tutmamız gerekir ki farklı kültürlerin bu türlü ele alınışı yaşamlarımıza ışık tutucu ve gelecek çalışmalarımız için teşvik edici olabilir. Bu bağlamda söz konusu çalışmanın amacı, kültürel ve siyasi bağlamda birbirinden tamamen farklı olan iki medeniyetin düşünce tarihinde önemli rol oynayan iki düşünürünün, Konfüçyus ve Platon’un, eğitim anlayışları çerçevesinde ele almış oldukları ideal yönetici kavrayışlarını ve bu kavrayışlarının altında yatan sebepleri ana hatlarıyla ayrıntıya girmeksizin ele almak, aralarındaki benzerlik ve farklılıklara dikkat çekmektir.

Anahtar kelimeler: Çin Felsefesi, Konfüçyus, Adların Düzenlenmesi, Platon, Siyaset Felsefesi

WISE EMPEROR VS PHILOSOPHER KING

Summary: It is always very important to handle different cultures and their ways of thought for to expose some similarities and differences between eachother. By exposing this we may have chance to comprehend the “The World History of Thought” as whole. Ofcourse one may not be able to touch every units and subjects “The World History of Thought” in Great detail, even if he/she does try, because of its rich past and continuity. But we should keep this on mind that any studies on different cultures might bring light to our lives and can be stimulative for our future studies. In this content, the aim of this study is to handle two important figures of history of thought who differs from eachother in both cultural and political context comparatively, namely Confucius and Plato, by implying their understandings of ideal ruler which they both handle in the frame of their understandings of education

* Arş.Gör.Dr. İstanbul Üniversitesi, Felsefe Bölümü

through thier doctrins and the very reasons of these understandings of theirs in general and as whole.

Keywords: Chinese Philosophy, Confucius, Rectification of Names, Plato, Political Philosophy

Giriş

Farklı kültürlerin ve bu kültürlere ait düşünce yapılarının ele alınması, birbirleri arasında benzerliklerin ve ayrımların ortaya konulması bakımından büyük önem taşımaktadır. Düşünce Tarihi'ne şöyle bir göz atıldığında açık bir şekilde görülmektedir ki, aynı çağlarda, farklı medeniyetlerde, bir biçimde birbiriyle benzer konuları irdeleyen ve yöntem bakımından benzer özellikler sergileyen düşünce hareketleri var olmuştur. Bu düşünce hareketlerinin bir tesadüf eseri mi, yoksa söz konusu dönemlerde bu düşünce hareketlerinin merkezi konumunda olan düşünürlerin, aralarında kilometrelerce mesafeler olmasına rağmen, birbirleriyle etkileşimleri neticesinde mi paralel olarak varlık gösterdikleri bugün hala üzerinde uzlaşım sergilenmemiş ayrı bir araştırma ve tartışma konusudur. Bu çalışmanın amacı, kültürel ve siyasi bağlamda birbirinden tamamen farklı olan iki medeniyetin düşünce tarihinde önemli rol oynayan iki düşünürünün, Konfüçyüs ve Platon'un, eğitim anlayışları çerçevesinde ele almış oldukları ideal yönetici kavrayışlarını ve bu kavrayışlarının altında yatan sebepleri ana hatlarıyla ayrıntıya girmeksizin ele almak, aralarındaki benzerlik ve farklılıklara dikkat çekmektir.

1. Konfüçyüs'ün İdeal Yönetici Kavrayışı, Bu Kavrayışının Temelleri ve Eğitime Verdiği Önem

Konfüçyüs ¹, M.Ö. 551 yılında şimdiki Shantung Eyaleti'nin Lu Beyliği'nde doğmuş, gençliğinde oldukça yoksul bir yaşam sürmüştür. Elli yaşında

¹ Batı'da Latinceleştirilmiş haliyle Konfüçyüs olarak telaffuz edilen bu öğretmenin asıl adı *Ch'iu* ve soyadı *K'ung* (*Kong*)'dur. Çin'de kendisinden bahsedilirken *K'ung Tzu* (*Kong Zi*) ifadesi kullanılmıştır. *Tzu* (*Zi*) terimi 'Üstad' anlamına gelmektedir. Chou Hanedanlığı döneminde pek çok filozofun ismi saygı göstermek amacıyla bu son ekle birlikte anılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yu-Lan, Fung, **A Short History of Chinese Philosophy**, ed. by

Lu Hükümeti'nde görev aldıktan sonra yüksek bir dereceye yükselmiş ancak dönemindeki bir takım politik entrikalar sonucunda görevinden istifa etmeye zorlanmış ve sürülmüştür. Bundan sonraki otuz yıl boyunca şehir şehir gezerek politik ve sosyal devrime yönelik ideallerini gerçekleştirebilmek için bir fırsat aramıştır. Ne yazık ki bu amacıyla ilgili olarak hiçbir yerde başarı sağlayamadan yaşlı bir adam olarak Lu'ya geri dönmüştür. Döndükten 3 yıl sonra, M.Ö. 479 yılında, ölmüştür.²

Konfüçyüs'ün içerisinde yaşadığı dönem Çin Düşünce Tarihi'nde "Savaşan Krallıklar Dönemi" olarak adlandırılmaktadır. Savaşan Krallıklar Dönemi, merkezi otoritenin sarsıldığı ve bu nedenle toplumsal düzenin ve ahlaki yapının çökmeye başladığı bir dönemdir. Konfüçyüs'e göre söz konusu bu ahlaki çöküşün ve bununla ilişkili olarak toplumun ve yönetimin etkinliğinin de bozukluğunun en önemli faktörlerinden birisi, zamanla ortaya çıkan yanıltıcı düşünürlerdir.³ Konfüçyüs'ün kendilerinden yanıltıcı düşünürler olarak söz ettiği bu kişiler, kendi çıkarları doğrultusunda dini inançları, gelenekleri ve töreleri hiçe sayan ve neyin iyi neyin kötü olduğuna geleneklerin ve törelerin işaret ettiği gibi değil, kendi çıkarları doğrultusunda karar veren, yanlışları doğru gibi göstermek için çeşitli akıl oyunlarına başvuran kimselerdir. Yanıltıcı düşünürler, zamanla ne geleneğin ne törelerin ne de dinin onayladığı kendilerine ait öğütleri insanlarla paylaşmaya başlayarak toplumda bencil düşünce yapısının hâkim olmasına,

Derk Bodde, N.Y, Free Press, Collier Macmillan Publishers, 1966, pp.22-73; Ayrıca bkz.: Yu-Lan, Fung, **The Spirit of Chinese Philosophy**, ed. by. E. R. Hughes, Boston, Beacon Press, 1962, pp. 10-28.

² Bkz. Yu-Lan, Fung, **A Short History of Chinese Philosophy**, p. 38

³ Konfüçyüs, kendisinin adalet bakanı olduğu dönemde bu yanıltıcı düşünürlerden birisini toplumu yanıltarak toplum ahlakına zarar verdiği ve düzenin bozduğu gerekçesiyle idam ettirmiştir Bkz Störig, H. J. **İlkçağ Felsefesi. Hint Çin Yunan**, çev. Ömer Cemal Güngören, İstanbul, Yol Yayınları, 1994, s. 136-139.

böylelikle toplum içerisinde bir güven ve otorite sorunu yaşanmasına sebep olmuşlardır.⁴

Çin’de insanlar her zaman merkezi bir otoriteye bağlı kalınması suretiyle bir arada tutulmuşlardır. Merkezi otoritenin toplumsal yapı üzerindeki önemini kavramış olan söz konusu dönem düşünürleri, toplumsal düzen ve huzurda, dolayısıyla ahlaki yapıdaki söz konusu bozulmaları önlemek ve evreni, yaşamı anlamlandırmak amacıyla hem sosyal hem de politik yapıyı düzenleyecek, ahlak temelli bir takım fikirler ileri sürmeye başlamışlardır. Bu düşünürlerin asıl hedefleri, fikirlerinin hayata geçirilmesidir. Söz konusu düşünürler, fikirlerinin içselleştirilmesi ve yaygınlaştırılması amacıyla öğretileri doğrultusunda eğitim veren çeşitli okullar kurmuşlardır. Bu okullardan bir tanesi Konfüçyüs tarafından kurulmuş olan Bilginler Okulu’dur (**Ju Chia**)⁵.

Konfüçyüs’e göre ahlaki çöküş ile sosyal ve politik bozukluğun önlenmesinin tek yolu, toplumun temel bir ilkeye bağlı kalarak hareket etmesini sağlamaktır. Konfüçyüs bu fikrini, kendisine evreni örnek alarak geliştirmiştir. Ona göre evrende her şey, Tao olarak adlandırılan bir temel ilkeye bağlı kalarak etkinliklerini gerçekleştirir. Etkinliklerin bu ilkeye bağlı kalarak gerçekleştirilmesi, evrende bütünüyle düzenin hâkim olmasını sağlar. Kısaca, Konfüçyüs için, evrende her şeyin temel bir ilkeye bağlı kalarak hareket etmesinin amacı, ‘düzen’dir. Bu bağlamda ona göre toplumsal bağlamda düzen, toplumda ideal bir yönetimin

⁴ Bu husuta Teng Hsi (*Tzu*) adındaki yanıltıcı bir düşünürle ilgili olarak şöyle bir hikâye vardır: “Bir ırmak kabarmış ve zengin bir adam ırmak sularına kapılarak boğulmuş. Bir balıkçı bu adamın cesedini bulmuş. Zengin adamın ailesi cesedi balıkçıdan para karşılığı almaya gelmiş. Ancak balıkçı çok para istemiş. Sonunda zengin adamın ailesi ne yapmaları gerektiğini danışmak için Deng Shi’ya başvurmuş. Deng Shi onlara demiş ki: ‘Hiç tasalanmayın! Bir başkası çıkıp da bu cesedi ondan satın almaz!’ Balıkçı da bir süre bekledikten sonra kimsenin gelmediğini görünce artık dayanamamış ve Deng Shi’ya koşmuş. Deng Shi ona demiş ki: ‘Hiç tasalanma! Onlar başka hiçbir yerden o cesedi satın alamazlar.’ Deng Shi sonunda kellesini satırdan kurtaramamış!”. Yu-Lan, Fung, **A Short History of Chinese Philosophy**, pp. 81-82.

⁵ Bkz. Yu-Lan, Fung, **A History of Chinese Philosophy**, Vol. 1, ed. by Derk Bodde, Princeton University Press, 1952, pp. 22-73; Ayrıca bkz. Yu-Lan, Fung, **The Spirit of Chinese Philosophy**, pp. 10-28.

sağlanması demektir. Toplumsal düzenin ve yönetimin gücünün bozulması ise toplumsal ahlakın bozulması demektir.

Kendisi bir gelenekçi olan Konfüçyüs bu görüşünden hareketle, başlamış olan bu bozulma sürecini engellemek için bütün dikkatini klasikler (**Liu Yi**)⁶ üzerinde çalışmalara vermiş ve öğretisini kurarak eğitimlerine başlamıştır. Bu bağlamda Fung Yu-Lan'a göre hiçbir maddi kazanç kaygısı yaşamadan kendisini öğrenmeye ve öğretmeye adanmış, bunu bir yaşam tarzı olarak benimsemiş olan Konfüçyüs, Çin'in ilk özel öğretmenidir.⁷

Konfüçyüs öğretisinde eğitim çok önemli bir yere sahiptir:

Kendini eğitime ve öğretime adanmış olan Konfüçyüs, bütün öğrencilerini geleceğin potansiyel yöneticileri gözüyle görmüş, bu nedenle herkesin yararlanabileceği bir eğitimi amaçlamış ve eğitiminin kapısını herkese açmıştır. Konfüçyüs'e göre öğrencileri hükümette önemli yerlerde görev alıp, bildiklerini uygulamaya başladıklarında, kendisi de yönetime dair hedeflediği ideallerini gerçekleştirme imkânı elde edebilecektir.

Konfüçyüs için devlet işlerinin yoluna konulması hususunda eğitim temel alındığında, öncelikle toplumu oluşturan bireylerin kendilerinden işe başlamaları ve ilk olarak bilgi eksiklerini tamamlamaları gerektiğini savunmuştur. İkinci olarak yapmaları gereken ise kişiliklerinin geliştirilmesidir:

“Eskiler, erdem in ışığıyla ortalığın aydınlanması için önce devlet işlerini yoluna koyarlardı, devlet işlerini yoluna koymak için önce ev işlerini yoluna koyarlardı, ev işlerini yoluna koymak için önce kendilerine çekidüzen verirlerdi, kendi kendilerine çekidüzen vermek için önce kendi içlerindeki düzeni yoluna koyarlardı, kendi içlerindeki düzeni yoluna koyabilmek için önce düşüncelerini

⁶ Konfüçyüs'un kendisinin de mensubu olduğu Ju sınıfının (din adamları) toplumun gelenek ve görenek ve tarihini içeren, kimin tarafından yazıldıkları bilinmeyen kutsal metinler.

⁷ Bkz. Yu-Lan, Fung, **A Short History of Chinese Philosophy**, pp. 40-41

yola koyarlardı, düşüncelerini yoluna koyabilmek için ise önce bilgi eksikliklerini giderirlerdi.”⁸

Yukarıda belirttiğimiz Yüce Bilgi (**Ta Hsüeh**)’den yapılan alıntıdan da açık bir biçimde anlaşılacağı gibi Konfüçyüs öğretisinin özü, eğitim temelli olmak üzere, iki aşamalıdır. Bunlardan ilki bilgi eksikliğinin giderilmesidir. İkincisi ise kişiliğin de geliştirilmesidir.

Konfüçyüs’ün yukarıda iki aşamalı olarak gerçekleşebileceğini ifade ettiği eğitim anlayışı, öğretisinin iki temel unsuruna karşılık gelmekle birlikte, kendisinin toplumsal sınıflandırmaya gitmesine imkân tanımıştır. Konfüçyüs’e göre toplum sıradan insan, üstün insan ve bilge insan olmak üzere üç sınıfa ayrılır.

İçerisinde bulunduğu dönem çerçevesinde ele alındığında Konfüçyüs’ün neden böyle bir sınıflandırmaya başvurduğu açık bir biçimde anlaşılır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Konfüçyüs, yanılıcı düşünürlerin etkin bir biçimde toplumda rol oynadığı ve toplumsal huzurun, düzenin, en önemlisi ahlakın çökmeye başladığı bir dönemde yer almıştır. Toplumsal huzur, düzen ve en önemlisi ahlaktaki çöküşü gidermek üzere ise bir *ahlak öğretisi* geliştirmiştir.

Konfüçyüs’ün ahlak öğretisi, yukarıda da belirttiğimiz üzere, iki temel unsura dayanır. Bunlardan biri *bilginin edinilmesine* dair olan “*Göğün Buyrukları*”nın öğrenilmesi, diğeri ise *kişiliğin geliştirilmesi* amaçlı bir eğitim olan “*Konfüçyüsçü Temel İlkeler*” in benimsenmesidir. Sözü edilen bu temel unsurların ilki, kişinin ‘*donatılmış insan*’ olmasına olanak tanırken, ikincisi, ilki ile birlikte kavranmak suretiyle, eğitimin tamamlanmış olması ve buna uygun olarak eylemlerini gerçekleştiren kişi olması bakımından, kişinin ‘*üstün insan*’ olmasını mümkün kılmaktadır. Konfüçyüs’e göre üstün insanların oluşturduğu bir toplum zaten kendiliğinden düzeni ve huzuru içerisinde barındırıyor olacaktır.

⁸ Störig, a.g.e., s. 138.

Toplumsal huzur, düzen ve en önemlisi ahlaktaki çöküşü “*Göğün Buyrukları*”na karşı geliniyor olunmasıyla gerekçelendiren Konfüçyüs, halkın *üstün insan* olmak yolunda kendilerini geliştirmeleri ve özellikle yöneticilerin başarılı bir yönetim gerçekleştirmeleri için *göğün buyrukları* olan, toplum içerisindeki birliği ve düzeni bir arada tutan geleneklere, törelere, bunların getirmiş olduğu kurallara uymaları gerektiğini belirtmiştir. Buradan açık bir şekilde görülmektedir ki *Konfüçyüs öğretisi*, geleneksel düşünceye bağlı kalmak; yani geleneği ve töreleri hiçbir şekilde sorgulamadan, onları değiştirmeden oldukları gibi faydalı kabul edip, hayata geçirmek düşüncesi üzerinden biçimlenmiştir. Öğretinin esası, bütün insanların *üstün insan* mertebesinde yer almasıdır. *Üstün insan*, kişinin olması gereken, “*İdeal insan*” modelidir.

Klasiklerde belirtilmiş olan gelenekler ve töreler ile ilgili olan bütün bilgiler, *Göğün⁹ buyrukları* olarak kabul edilmişlerdir:

“Üstad dedi ki: ‘Göğün buyruklarını bilmeden büyük ve üstün insan olma olasılığı yoktur.’”¹⁰

⁹ M.Ö.11.yy.’ın sonlarına doğru Chou Hanedanlığı tarafından yıkılana kadar Konfüçyüs din adamı olarak görev yaptığı, Shang Hanedanlığı çok tanrılı bir dine sahiptir. Ve bu tanrıların çoğu bereket tanrılarıdır. Hatta bu nedenle Shang Hanedanlığı döneminde çok fazla sayıda insan (Tibetli esirler) kurban edilmiştir. En büyük tanrılarının adı Şang-di’dir. Bu tanrı dönem halkı tarafından insan biçiminde tasavvur edilmiştir. Devletin başında en büyük tanrının adında geçen “di” ile aynı olarak bir “ti (di)” bulunur. Shang Hanedanlığı Devrinin ortalarında Hanedanlığı istila eden Chou Hanedanlığı beraberinde saf bir gök dini olan ve en önemlisi içerisinde güneş ve yıldız kültü bulunan dinlerini de beraberlerinde getirmiştir. Chou’ların eski Gök dinlerinde, gökle yerin birbirleriyle uyum içerisinde bir ilişkisi olduğu, gökyüzünde meydana gelen her şeyin yeryüzünü etkilediği ve yeryüzünde meydana gelen her şeyin de gökyüzünü etkileyeceği inancı vardır. Eğer düzen isteniyorsa göğün buyruklarına uymak gerekiyordu. Hükümdar Göğün oğlu olarak kabul edilir. Bu nedenle eğer kurban verilecekse hükümdar göğün oğlu olarak kurbanını kendi verebilir. Ziraatçı olan Chou’lar esirlerini daha iyi kullanmasını bildiklerinden insan kurban etme adetlerini ortadan kaldırmışlardır.” Bkz.: Fung Yu-Lan, **a.g.e.**, p.11; Eberhard, Wolfram **Çin Tarihi**, III. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1995.s. 35-37.

¹⁰ Konfüçyüs, **Seçmeler**, çev. Mehmet Türdeş, İstanbul, Sarmal, t.y., xx, iv, s. 188; Ayrıca karşı. Konfüçyüs, **Konuşmalar**, çev. Muhaddere Nabi Özerdim, İstanbul, Cumhuriyet, 2000, s.111

Konfüçyüs'ün burada *göğün buyrukları* olarak ifade ettiği, Çin Tarihi'nde oldukça önemli bir yere sahip, Konfüçyüs'ün kendisinden çok önceki zamanlarda yazılmış olduğu kabul edilen, Çin dilinden Batıya *Altı Klasik* olarak tercüme edilmiş olan *Liu Yi*'dir.¹¹ İçerikleri adlarından da kolaylıkla anlaşılabilen bu *Altı Klasik* aşağıdaki gibidir¹²:

- 1.Değişimler Kitabı (**Yi Ching**)
- 2.Şiir ya da Kaside Kitabı (**LunYu**)
- 3.Tarih Kitabı (**Shu Ching**)
- 4.Ritüeller ya da Törenler (**Li ji**)
- 5.Müzik (**Shi Ching**)
- 6.İlk Bahar ve Son Bahar Yıllıkları (**Ch'un Ch'in**)

Geleneksel uygulamalara yönelik bilgilerin hepsine yukarıda belirttiğimiz bu altı klasik içerisinde yer verilmiştir. Konfüçyüs öğretisine göre, bu klasiklerin öğrenilmesi kişiyi *donatılmış insan* yapar. Donatılmış insan olmak kişilerin, Konfüçyüs öğretisinin temel unsuru olan *üstün insan* kategorisinde yer alabilmesi bakımından çok önemlidir. Donatılmış insanlar, Konfüçyüsçü temel ilkeler ile birlikte bu klasikleri içselleştirip onlara göre yaşamaya başladıklarında *üstün insan* mertebesine erişme olanağı elde ederler.

¹¹ Konfüçyüs'ünde aralarında yer aldığı Ju'lar gelenekselleşmiş bilgileri içeren bu Klasikleri içselleştirmiş kişilerdi. Ayrıntılı bilgi için bkz. Eberhard, **a.g.e.** s. 36-47; Ayrıca bkz. Konfüçyus, **Seçmeler**, s.8; Ayrıca bkz. Yu-Lan, Fung, **A Short History of Chinese Philosophy**, pp. 39-40; Ayrıca bkz. Dumitriu, Anton, **History of Logic**, Vol. 1, Kent, Abacus Press, 1977, p. 16; Ayrıca bkz. Yu-Lan, Fung, **Chinese Philosophy in Classical Times**, ed. by London, E. R.Hughes, J.M.Dent & Son ltd, 1944, p. 212.

¹² Bkz. Störig, **a.g.e.**, s.130-132; Ayrıca bkz. Dawson, Miles Menander, **The Conduct of Life, The Ethics of Confucius**, Carlton House, New York, 1915, pp.xiv. Bazı kaynaklarda bu eserlerin Konfüçyus tarafından yazıldıkları belirtilmiştir. Ancak bu klasiklerin Konfüçyüs'ün zamanından çok daha önce var oldukları dikkate alındığında bu görüşün doğru olması mümkün değildir.

Konfüçyüs öğretisi çerçevesinde, kişiliğin geliştirilmesine yönelik eğitim olması bakımından büyük önem taşıyan bu ilkeler, birbirleriyle bütünlüklü bir yapı sergiliyor olmakla birlikte üç temel başlık altında ele alınabilirler. Bunlardan ilki, “*Adların Düzenlenmesi*”dir.¹³

Yukarıda; Konfüçyüs’e göre, toplumda ahlaki çöküşün ve bunun bir sonucu olarak sosyal ve politik düzenin bozukluğunun giderilmesi hususunda alınacak yegâne önlemin, tıpkı evrende her şeyin olduğu gibi, toplumun da temel bir ilkeye bağlı kalınarak hareket etmesini sağlamak olduğunu belirtmiştik. Konfüçyüs, temel ilkenin takip edilebilmesi ve bu şekilde düzenin sağlanması amacıyla öncelikle adların düzenlenmesinin önemi üzerinde durmuştur.

Konfüçyüs’e göre toplumda düzensizliğe neden olan temel problem, şeylerin gerçeklikleri ile adlarının, birbirleriyle uyum içerisinde olmamasıdır. Oysa evrende bütün gerçeklikler adları ile uyum içerisinde olduklarından, evrende düzen hâkimdir. Bu nedenle iyi bir biçimde düzenlenmiş, yani ideal bir yönetime sahip toplumun varlığından söz edilebilmesi için tek yol ve yapılması gereken ilk şey, adların düzenlenmesidir.

“-Tzu-lu dedi ki: ‘ Wei derebeyi, hükümeti birlikte yönetmeniz için sizi bekliyor. Yapılacak ilk işin ne olduğunu açıklar mısınız?’

-Üstad dedi ki: ‘Yapılacak ilk iş ayıklamadır (adların düzenlenmesidir)’

-Tzu-lu, ‘Gerçekten böyle mi?’ dedi. ‘Bu çok yanlış bir şey! Neden bir ayıklama gerekli görülsün?’

-Üstad dedi ki: ‘Nasıl da bilgisizsin Yu! Bir şey bilmeyen üstün insan sakıngan davranır.

¹³ Adların Düzenlenmesi ile ilgili daha ayrıntılı bir okuma için bkz. Shih, Hu, **The Development of Logical Method in Ancient China**, Shanghai, The Oriental Book Company, 1922, pp. 21-52; Ayrıca bkz.: Yu-Lan, Fung, **A History of Chinese Philosophy**, Vol.1, pp. 59-62; Ayrıca bkz. Dumitriu, **a.g.e.**, s. 29-30; Ayrıca bkz. Li, Fuldien, **Encyclopedia of Chinese Philosophy**, “**Confucianism: Ethics and Law**”, ed. by Antonio S. Cua, New York, Routledge, 2003, pp. 80-81.

-Böyle bir ayıklama yapılmazsa, yapılan işlerde başarıya ulaşılmaz.

-İşlerde başarıya ulaşılmazsa, toplum kurallarında ve müzikte gelişme olmaz. Toplum kuralları ve müzik gelişmezse, cezalar yerine getirilmez. Cezalar yerine getirilmezse, halk ne yapacağını bilemez.

-Bunun için büyük ve üstün insan, o kişilerden uygun bir biçimde konuşmalarını ister ve kendi konuştuğularının da uygun bir biçimde yerine getirilmesi gerektiğini düşünür.”¹⁴

Konfüçyüs, *Adların Düzenlenmesi* ilkesini iki temel fikir üzerinden şekillendirmiştir. Bunlardan ilki, değer ve norm adları olan *sosyal adların*, toplumun değerlerine; ikincisi ise, olgular, nitelikler ve şeyler tarafından yönetilen *doğal adların*, doğal objelere uygun olmasının gerekliliğidir. Sosyal adlar, belli bir takım görev ve sorumluluklar içerdiğinden en doğru biçimde düzenlenmelidirler. Konfüçyüs’e göre, toplum içerisinde herkes ‘*ne ise o olarak*’ görevini yerine getirdiği müddetçe toplumda düzensizlik olmayacaktır.

“Ch’i dükü Ching Konfüçyüs’e hükümet(iyi bir yönetim) üzerine sordu, Konfüçyüs yanıt verdi: ‘ Bir ülkede prens, prens olarak; baba, baba olarak; oğul, oğul olarak davranırsa, orada bir hükümet (iyi bir yönetim/düzen) vardır.”¹⁵

Yine benzer şekilde Konfüçyüs kendi döneminde, köşeleri olan bir içki kabının şeklinin değiştirilerek köşesiz hale getirilmesi, buna karşılık adının değiştirilmemiş olması üzerine, kabın etkinliğinin özü ile uyum içerisinde olmadığını savunarak şöyle demiştir:

“Üstad dedi ki: ‘Köşeleri (**ku**) olmayan köşeli kap (**ku**), köşeli acayip kap.’”¹⁶

¹⁴ Konfüçyüs, **Konuşmalar**, xiii.iii,

¹⁵ Konfüçyüs, **a.g.e.**, xii.xi,

¹⁶ **A.g.e.**

Konfüçyüs bu bağlamda, düzenlenen adların doğruluklarının denetlenebilmesi amacıyla iki temel kural belirlemiştir. İlk kurala göre, bir adın sadece tek bir şeyi temsil etmesi gerekir. Bununla birlikte ikinci kurala göre ise, bir şey ya da bir kişi, kendisini başka şeyler ya da kişilerle ilişki içerisinde tutuluyorsa, birden fazla ada sahip olabilir.¹⁷

Konfüçyüs'ün adların düzenlenmesi ile ne demek istediğini burada kısa ve toparlayıcı bir biçimde ele alacak olursak:¹⁸

Konfüçyüs'ün, *adların düzenlenmesi* ile asıl belirtmek istediği, yukarıda da belirttiğimiz gibi, 'ad'lar ile 'gerçeklik' arasında olması gereken 'uyum'dur. Evrende var olan her şeyin bir 'ad'ı vardır. Her adın ise kendisine ait bir *tanımı* vardır. Diğer bir ifade ile her adın içerisinde, belli bir takım 'anlam'lar gizlidir. Bu anlamlar, söz konusu *adda* içerilen 'görev ve sorumluluk'lardır. Bu görev ve sorumluluklar, adların temsil ettiği şeylerin "öz" leridir (**ki**). Şeyler, gerçeklikleri bakımından, özleri ile uyum içerisinde olmak zorundadırlar. İşte gerçeklik ile adlar arasındaki uyum, şeyin etkinliği ve özü arasındaki bu zorunlu ilişkidir.¹⁹ Diğer bir ifade ile Konfüçyüs'e göre, eğer gerçeklik ve ad arasında bir uyumdan söz edilecekse ise burada dikkat edilmesi gereken asıl husus, bir şeyin etkinliği ile özünün, yani sahip olduğu ad bakımından kendisine zorunlu kılınmış görev ve sorumluluklarının, birbiriyle tutarlılık sergileyip sergilemediğidir.

Nitekim Konfüçyüs'e göre toplumdaki düzensizlik, adların düzenlenmesindeki özensizliklerden kaynaklanmaktadır. Adların düzenlenmesindeki bu özensizlik, aslında zihinsel düzensizliğin bir göstergesidir.

¹⁷ Bkz. Shih, Hu., **a.g.e.**, pp. 22-25.

¹⁸ Burada özellikle belirtmemiz gerekmektedir ki, Konfüçyüs öğretisinin çok önemli bir alt unsuru olan *Adların Düzenlenmesi* fikri, adı geçen öğretinin temel taşı olması ve ayrıca Konfüçyüs'ün Altı Klasik'ten biri olan Yi Ching üzerinden yaptığı dil ve mantık ile ilişkili çalışmalarını kapsıyor olması bakımından, bu çalışmada dikkat çekmek istediğimiz konunun dağılmaması için ayrıntılı bir biçimde ele alınmayacaktır. Oldukça kapsamlı olma özelliğine sahip olan söz konusu konu ayrıca bir çalışma alanı olup, bir başka makalemizin ana konusunu oluşturmaktadır.

¹⁹ **A.g.e.**

Konfüçyüs, eğer zihinde bir karmaşıklık söz konusuysa, adların gerektiği gibi düzenlenemeyeceğine inanmıştır. Eğer adlar gerektiği gibi düzenlenemezse, toplumda düzen sağlanamaz. Toplumda düzen sağlanamazsa, yönetim başarılı bir şekilde gerçekleştirilemez.²⁰ Konfüçyüs, burada açıkça bir biçimde toplumsal düzensizlik ile adların düzenlenmesindeki özensizlik ve zihinsel düzensizlik arasında bir ilişki kurmuştur.

Konfüçyüs öğretisi çerçevesinde *kişiliğin geliştirilmesine* yönelik eğitim olmak bakımından büyük önem taşıyan diğer ilke *doğruluk (yi)* ve *üstün erdem* olarak kabul edilen *iyi niyetlilik'tir (jen)*. Yine kısa bir biçimde Konfüçyüs'ün öğretisi çerçevesinde bu kavramların yeri ve önemine değinecek olursak:

Konfüçyüs'e göre bütün sosyal konumlar/sosyal adlar, yukarıda ayrıntılı bir biçimde ele aldığımız üzere bir takım görev ve sorumlulukları içerdikleri gibi, doğruluğu (**yi**) da kendilerinde barındırırlar. '*Doğruluk (yi), bir durumun zorunluluğu*' anlamına gelmektedir.²¹ Daha önce de ifade ettiğimiz gibi *zorunluluk*, kişilerin toplum içerisindeki *görevlerinin ve sorumluluklarının* biçimsel özüdür. O halde; *doğruluk, gerçeklik ile ad ya da şeyin etkinliği ile özü arasındaki uyumun ta kendisidir.*

Toplumda yer alan herkesin, sosyal konumları çerçevesinde yapmak zorunda oldukları bir takım işler vardır. Konfüçyüs'e göre bu işler, işi gerçekleştirecek kişiye *iyi niyetlilik* kavrayışı bağlamında *zorunluluk* yani *doğruluk* bakımından ahlaki bir yükümlülük katmaktadır. Konfüçyüs öğretisinde **jen** sözcüğü sadece özel bir tür erdeme değil, bütün erdemlerin birleştirilmiş şekli olan '*mükemmel erdem*'e, diğer bir deyişle '*üstün erdem*' e karşılık gelir. Bu doğrultuda *iyi niyetli insan (jen ren)* kavramı '*çok yönlü erdemli kimse*'ye işaret etmektedir.²²

²⁰ **A.g.e**

²¹ Bkz. Yu-Lan, Fung, **A Short History of Chinese Philosophy**, p. 42.

²² Bkz. **a.g.e.** pp. 42-43.

“Yen Yüan ‘üstün erdem’i sordu. Üstad dedi ki: ‘Bir kimse benliğine egemen olursa ve toplum kurallarına bağlı kalırsa, o kimseye ‘üstün erdemli kimse’ denir. Bir kimse, kendine egemen olur ve toplum kurallarına bağlı kalırsa, dünyada herkes ona üstün erdemli kimse diyecektir. Üstün erdemli olmak, o kimsenin kişiliğinden mi gelir yoksa başkalarından mı gelir?’

Yen Yüan dedi ki: ‘Üstün erdemli olmanın yollarını sorabilir miyim?’

Üstad yanıt verdi: ‘Toplum kurallarına aykırı olan şeyleri dinleme. Toplum kurallarına uygun olmayan şeyleri yapma, konuşma ve onlara önem verme.’

Yen Yüan dedi ki: ‘Ben pek zeki değilim ama bunlar üzerinde çalışacağım’²³

Yine aynı eserde şöyle bir dialog yer alır:

“Chung-kung ‘üstün erdem’ i sordu. Üstad yanıt verdi: ‘Ülke dışına çıktığında, herkese sanki büyük bir konuğunu kabul ediyormuşsun gibi davran. Sanki kurban töreninde görevliymişsin gibi halkına hizmet et. Kendine yapılmasını istemediğin şeyleri başkasına yapma. Gerek ülkende, gerekse ailende kendine karşı bir yakınmada bulunulmasına yol açma’. Chung-kung dedi ki: ‘Öyle pek yetenekli değilsem de, bunlar üzerinde çalışmayı bir ödev bileceğim.’

...

Tzu-kung dedi ki: ‘Halka armağanlar dağıtan ve onlara yardım eden kimseler için ne dersiniz? Ona iyiliksever bir kimse denilebilir mi?’ Üstad yanıt verdi: ‘Neden iyilik sözcüğünü onun için kullanıyorsunuz? Onun kutsal insanlara özgü nitelikleri yok mudur? Hatta Yao ve Shun bile bu konuda kaygı duymuşlardır.’

‘Şimdi iyiliksever kimse kendisini yetiştirirken başkalarını da yetiştirmek ister. Kendi bilgisini geliştirirken başkalarının bilgisini de geliştirmeye çalışır.’

²³ Konfüçyus, **Konuşmalar**, xii, i.

‘İçimizde olan şeyle başkalarını karşılaştırmak; işte buna iyilikseverliğin sanatı denir.’²⁴

Konfüçyüs’e göre, bir toplumda görevlerini yerine getirmeye yetenekli olan kişiler, yani kendi içlerinde uyumu yakalayabilecek olan kişiler, sadece iyi niyetliliğin kendilerine verdiği ilhamla hareket eden, diğerlerini seven, üstün erdemli yani ahlaklı kişilerdir. Eğer bir kimse bir işi ahlaki, yani iyi niyetli olmayan nedenlerden dolayı yapıyorsa, o zaman bu yapıp edilenler doğru olmaktan çıkmışlardır. Çünkü böyle bir durumda kişi bu işi kendi *menfaati* (li) için yapmış olur. Konfüçyüs öğretisinde **yi** ve **li** kavramları birbirlerine tamamen zıt kavramlardır. Aşağıdaki alıntılarda da göreceğimiz üzere, Konfüçyüs **yi**’nin *üstün insan* tarafından bunun yanı sıra ise **li**’nin *sıradan insan* tarafından kavrandığını belirtmiştir.²⁵

“Büyük insanlar adaletten, küçük insanlar çikardan anlar.

...

Üstad dedi ki; ‘Üstün insan, başkalarının iyi taraflarını geliştirmeleri için besler. Kötü taraflarının gelişmesini istemez. Küçük bir insan ise bunun tam tersini yapar.’²⁶

Konfüçyüs öğretisi çerçevesinde kişiliğin geliştirilmesine yönelik eğitim olması bakımından büyük önem taşıyan son ilke ise, *Ming’i bilmek* olarak adlandırılmıştır. Konfüçyüs bu kavrayışını doğruluk fikrinden üretmiştir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, yaşadığı toplum içerisinde herkesin yapmak zorunda olduğu bir şeyler vardır. Kişiler yaptıkları şeyleri herhangi bir şey için değil, sadece yapmaları zorunlu olduğu için, yani iyi niyetlilikten aldıkları ilhamla doğru olduğu için yapmalıdırlar. Konfüçyüs’te *Ming’i Bilmek* en genel anlamı ile kişilerin, söz konusu yaptıkları ya da yapacakları şeyi bu doğrultuda, *bir beklenti içerisinde*

²⁴ A.g.e. xii, ii; vi, xxviii.

²⁵ Bkz. Fung Yu-Lan, a.e.

²⁶ Konfüçyüs, *Seçmeler*, i, xvii; xii, xvi.

olmadan, sadece doğru olduğu için yapmalarının yolunu açar.²⁷ Diğer bir deyişle bu bilinçle hareket etmek, *Ming'i bilmek* demektir.

Sözlük anlamı olarak *Ming*; kader, yazgı, talih, buyruk, emir anlamlarına karşılık gelmektedir. Ancak, Konfüçyüsçü öğreti bağlamında, *Ming'i bilmek* demek, kaderi yazgıyı, geleceği bilmek demek değildir. *Ming'i bilmek* ilkesi Konfüçyüs tarafından ‘*Göğün buyruklarını bilmek*’²⁸ anlamında kullanılmıştır:

“Üstad dedi ki: ‘Göğün buyruklarını bilmeden büyük ve üstün insan olma olasılığı yoktur.’”²⁹

Bu alıntıdan açık bir şekilde görülmektedir ki; *Ming'i bilmek*, üstün insan olmak için önemli bir gerekliliktir. Konfüçyüs, üstün insan olmanın *Ming'in* bilinmesi yani göğün buyruklarının bilinmesiyle mümkün olduğunu ifade etmektedir. Konfüçyüs’e göre Göğün buyruklarının bilinmesi demek, daha önce de belirtmiş olduğumuz, **Liu Yi**’nin bilinmesi demektir.

Bu ilkenin benimsenmesi doğrultusunda en çarpıcı örnek Konfüçyüs’ün kendi yaşamıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi o, büyük bir sosyal ve politik karmaşanın, ahlaksal çöküşün baş gösterdiği bir dönemde yaşarken, dünyayı daha iyi bir duruma getirebilmek için elinden geleni yapmıştır. Chou Hanedanlığı Dönemi’nde toplumsal ahlakın sürekliliğinin, bu yolla toplumsal düzenin, huzurun ve ideal yönetimin sağlanması için geleneksel düşünce ile törelere kesinlikle bağlı kalınmasının gerekliliğini savunan Konfüçyüs, geleneğin ve törenin söylediklerinin

²⁷ “Bir şey için yapmamak” ifadesi burada bir şeyi yaparken, bir eylemi gerçekleştirirken her hangi bir beklenti içerisinde olmadan yani kendi çıkarımıza yönelik bir sonuç beklentisi içerisinde olmadan, o şeyi sadece yapmamız gerektiğinden dolayı yapmamız anlamına gelmektedir. Bkz. Yu-Lan, Fung, **A Short History of Chinese Philosophy**, pp. 44-45.

²⁸ Burada ifade edilen göğün buyruklarının bilinmesi, başlarda ele aldığımız Altı Klasiğin öğrenilmesi ve benimsenmesi ile mümkündür. Şöyle ki, Klasikler çok daha önceki zamanlar da yazılmışlardı. Chou Hanedanı, Shang Hanedanını istila ederken kendi Gök dinlerini de beraberlerinde getirmişlerdi. Bununla beraber Chou Hanedanlığı büyükleri bu Klasikler üzerinde derinlemesine çalışmış olan Shang Hanedanı din adamlarından ders almışlar ve her iki hanedanlık da zaman içerisinde az ya da çok birbiriyle kaynaşmıştır. Konfüçyüs’ün ahlak öğretisi eski gök dini unsurlarını, geleneklerini ve göreneklerini içerir.

²⁹ Konfüçyüs, **Seçmeler**, xx,iii.

ne kadar mantıklı ve toplum için yararlı olduklarını kendi bakış açısından anlatarak, herkesi bu fikirleri temel alarak oluşturduğu öğretisi etrafında birleştirmek istemiştir. Her yere seyahat etmiş, bildiklerini herkesle paylaşmaya çalışmıştır. Kesin bir başarı elde edememiş olsa da elinden geleni yapmaktan vazgeçmemiştir. Her ne olursa olsun denemeye devam etmiş ve sonucu her zaman *Ming* ile ilişkilendirmiştir:

“Eğer benim ilkelerim dünyaya galip gelirse bu *Ming*’dir. Eğer başarısız olurlarsa bu yine *Ming*’dir.”³⁰

Konfüçyüs’ün ahlak öğretisi çerçevesinde, eylemlerimizi başarılı olup olmama kaygısı içerisine girmeden gerçekleştirmemiz ve Dünya’yı olduğu gibi kabul etmemiz gerektiği düşüncesi ile anlatmak istediği, önemli olanın yapmamız gerekeni göğün buyruklarını izleyerek ve onları doğru kabul ederek yerine getirmemiz olduğudur. Bizler yapmamız gerekenleri yaptığımızda, eylemlerimiz ister dışsal başarıyla ister başarısızlıkla sonuçlansın, görevimizi ahlaken yerine getirdiğimizden yine doğru ve başarılı oluruz. En önemlisi Konfüçyüs’e göre üstün insan kategorisinde yer almamıza yardımcı olan bu bilinç, aynı zamanda bizi mutluluğa götürecektir olan tek yoldur:

“Üstün insan her zaman mutlu, küçük insan her zaman mutsuzdur”³¹

Konfüçyüs, toplumsal sınıflaması çerçevesinde, göğün buyruklarını, yukarıda genel hatlarıyla ele aldığımız temel ilkeleri doğrultusunda, içselleştirilerek hayata geçiren kişi olarak belirttiği *üstün insanı*, *bilge insan* ile *sıradan insan* arasında kalan bir kişi olarak tanımlamıştır. Konfüçyüs’e göre bilge kişi, üstün insanın sahip olduğu niteliklere sahip olmanın yanı sıra aynı zamanda hikmet sahibi olan kişidir. Tıpkı Lao Tzu gibi Konfüçyüs da ülkeyi yönetecek olan kişinin bilge kişi olması gerektiği düşüncesindedir.

³⁰ Konfüçyüs, **Konuşmalar**, xiv, xxxviii.

³¹ Lun Yü’den aktaran: Fung Yu-Lan, **a.g.e.** 45.

Konfüçyüs'ün tasarlamış olduğu bu bilge yöneticinin kaynağı Efsanevi İmparatorluklar Dönemi'ne dayanmaktadır. Çünkü bu dönemlerde hüküm süren imparatorlar, *ideal hayatın en yüksek basamağında yer alan ve göğün kendisini temsil eden bilge yönetici*'ler olmuşlardır³². Bilge yönetici kendisine göğü örnek alarak, kaba kuvvet ve yıkıcı kanunlara başvurmadan, eylemleriyle toplumuna örnek olarak, onların güvenini kazanarak bu yönetimini gerçekleştirmiştir. Bu, halkın yöneticiye olan güvenin ve toplumsal düzenin sürekliliğinin daim kılınması bakımından çok önemlidir.³³

“Gök, yönetimini kendi keyfine göre yapan ilahi bir zorba değildir. Gök, kendi başına hareket etmez. Tao denilen dünya kanununa göre hareket eder. Nasıl gökyüzünde güneş, ay ve yıldızlar kanunlara göre hareket ediyorsa benzer şekilde hükümdarın dünya kanunlarına göre hareket etmesi gerekir. Hükümdar gündelik siyasete karışmamalı, gök gibi ‘örnek olarak’ etkili olmalıdır. İmparator, kutsallık ilkelerine göre davranarak, kurbanları törenlere uygun yaparak dünyadaki düzenin bozulmasını engeller. Bireyler de aynı kurallara uyduğunda her şey yolunda olacaktır.”³⁴

Daha önce belirttiğimiz ve ayrıca yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere Konfüçyüs, özellikle yönetici olacak kişinin göğün kurallarına sıkı sıkıya bağlı olması gerektiğini ifade etmiştir. Hem *hikmet bilgisine* hem de *üstün insan* olmanın niteliklerine bir arada sahip olan, *bilge yönetici* olarak adlandırılan bu kişi, toplumu zorbalığa, katı ve yıkıcı kanunlara başvurarak değil, davranışları ile topluma örnek olarak yönetecektir. Bu şekilde iyi yönetilen toplum, o toplumu oluşturan bireylerin üstün insan olmaları için uygun ortamı sağlayacaktır. Toplumu oluşturan bireyler ilk önce kendilerine dönecekler, hem bilgiye hem de kişisel gelişimlerine yönelik

³² İdeal hayatın en yüksek basamağında yer alan ve göğün kendisini temsil eden bilge yöneticiler, tantının oğlu olma sıfatını ve niteliklerini taşıyan; hem ilahi hem de dünyevi bilgi sahibi lider kişilerdir. Diğer bir ifade ile ideal yöneticiler, ‘Bilge İmparator’lardır.

³³ **A.g.e.**, p. 138.

³⁴ Eberhard **a.g.e.** s.46

eğitimlerini tamamlayarak birer üstün insan haline geleceklerdir. Üstün insanların oluşturduğu bir toplum ise zaten kendiliğinden düzeni, huzuru ve en önemlisi toplumsal ahlak bilincini içerisinde barındırıyor olacaktır.

2. Platon'un İdeal Yönetici Kavrayışı, Bu Kavrayışının Temelleri ve Eğitime Verdiği Önem

Tam tamına aynı tarihlerde olmasa da Konfüçyüs ile aynı çağı paylaşmış ancak kendisinden km'lerce uzak bir anakarada yaşamış olan bir diğer düşünür, Batı felsefesinin ve bilgeliğin kaynağı olarak kabul edilen Platon'dur³⁵. İlkçağ filozoflarının pek çoğuna dair olduğu üzere Platon'un öğretisi ve dönemleri hakkında bilgiler doğruluğu kesin olarak bilinen bazı veriler ile birlikte ayrıca kimi tahmin ve varsayımlara dayanılarak edinilmiştir.³⁶ Bu bağlamda genel kanı kendisinin M.Ö. 427 tarihinde Atina'da (Aegina) Yunan dünyasının siyasi, iktisadi, ahlaki birçok problemle karşı karşıya kaldığı bir dönemde aristokrat bir ailenin evladı olarak dünyaya gelmiş olmasıdır. Platon, müzik, hitabet, şiir, beden sanatları alanlarında eğitim alarak zafer, güç, şan ve şeref hatıraları ile dolu bu şehir devletinde yetişmiştir.³⁷

Platon'un, kendisini Batı düşünce tarihinin temel taşı haline getirecek kuramını geliştirmesinde en büyük etken, Herakletitos, Parmenides ve Pythagoras gibi kendisinden önceki düşünürlerin fikirleri hakkında bilgi sahibi olmasının yanı sıra, Sokrates'tir. Platon oldukça genç yaşında, Atina'nın pek çok zeki ve yetenekli genci gibi, Sokrates'in içinde yer aldığı sitenin sorunlarına çözüm getirmek amacıyla ileri sürdüğü, temelde erdem, bilgi, doğruluk, liyakat unsurlarını içeren ahlaki ve siyasi görüşlerinden etkilenmiş ve onun öğretisini bir bütün olarak

³⁵ Batı düşünce geleneğinde her ne kadar kendisine bu nitelikler atfedilmiş olsa da kendisi Phaidon II8'de kendi hocası Sokrates'i "tanıdığı insanların en iyisi ve en bilgisi "olarak söz etmiştir.

³⁶ Ahmet Arslan, **İlkçağ Felsefe Tarihi 2, Sofistlerden Platon'a**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Aralık 2006, s. 176.

³⁷ S.Robert Brumbaugh, **Plato The Modern Age**, New York, Collier Books, p.21; Arslan, a.g.e

benimsemiştir. Hatta kendisi ailesi, yetenekleri ve aldığı eğitim doğrultusunda, bir fiil içerisinde buldukları sitenin siyasal hayatında rol oynamak istemiş³⁸, ancak ne yazık ki seksen yıllık ömründe -ölümü için genel kabulün M.Ö. 347 olduğu dikkate alındığında- karşılaştığı bir takım engeller sebebiyle, bu idealini gerçekleştirebilme olanağı elde edememiştir.³⁹

Platon'un içerisinde yer aldığı dönem, toplumsal yapıda birçok problemin ortaya çıktığı, bu bağlamda Atina'nın kurumlarının neredeyse tamamen çöktüğü, sitenin geçmişte temel yapısını şekillendirmiş olan değer ve kavramlarının anlamını yitirdiği bir yapı sergilemektedir. Nitekim Platon, Atina demokrasinin sebep olduğu söz konusu anarşi ve kaos ortamının, diğer bir ifade ile toplumda yüz göstermeye başlayan cehalet, bireycilik ve çıkarıcılığın önünü alabilmek adına geliştirdiği öğretisiyle, tıpkı kendisinden önce Sokrates'in yapmış olduğu gibi bu problemlerle yüzleşmiştir.⁴⁰

Atina'nın içerisinde bulunduğu bu kaotik yapının sebepleri genel olarak birkaç başlık altında belirtilebilir. Buna göre en önemli sebeplerden birisi yaklaşık olarak M.Ö.5. ve 4. yy.'larına denk gelen süreçte Yunanistan'da sürekli bir savaş durumunun olması ve bunun bir sonucu olarak Yunan toplumunun farklı kültürlerle etkileşim içerisinde bulunarak zamanla kendi değerlerini sorgular hale gelmesidir. Öyle ki, daha önceden kesin ve evrensel olarak kabul edilen değerler zamanla görece bir hal almıştır.⁴¹ Değişen sadece gelenek ve türlü davranış biçimlerini içeren ahlaki kavrayış değildir. Bunun yanı sıra düşünce tarihi içerisinde önemli yerlere sahip doğa filozoflarının birbiriyle çelişir bir biçimde gözükür ve ortaya koydukları

³⁸ Platon, **Mektuplar** 324 c-326 b

³⁹ Arslan, **a.g.e.** s.176-178, 203.

⁴⁰ Arslan, **a.g.e.** s. 178; Ayrıca bkz. Werner, Jaeger, **Paideia**, Trans. Gilbert Highet, 2. bs., New York, Oxford University Press, 1965, Vol.1, p. 297; Ayrıca bkz. W. K. C. Guthrie, **A History of Greek Philosophy**, England, Cambridge University Press, 1993, Volume 3, p. 21.

⁴¹ Guthrie; **a.g.e.**, Volume 3, s. 16; Jean-Pierre, Vernant, **Eski Yunan'da Söylen ve Toplum**, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara, İmge Kitabevi, 1996, s. 27, 41.

görüşler bakımından Yunan toplumunun yüz yüze kaldığı problemlerin çözümünde yetersiz kalan düşünce sistemlerine güven sarsılmış, şüpheyle bakılmıştır.⁴²

Platon'a göre yerleşik değerlerin önemini kaybetmesi ve bunun bir sonucu olarak toplum içerisinde baş gösteren karmaşanın en büyük sorumlusu, göreceliği ve bireyciliği destekleyen tavırlarıyla sürekli bir tartışma ortamı yaratan, retorik konusunda uzman Sofistlerdir. Nitekim onların görecelik ve bireycilik kavrayışları üzerinden ortaya koymuş oldukları düşünce biçimleri, Yunan toplumunun içerisinde yer aldığı sorunları daha da derinleştirmiştir. Görüldüğü üzere en başta belirttiğimiz üzere, temelde Atina demokrasisinin neden olduğu cehalet, bireycilik ve çıkarıcılık gibi bir takım ahlaki ve siyasi bir takım problemleri çözmek üzere Sokrates'i takiben yola çıkmış olan Platon, Sofistlerin bu girişimleri doğrultusunda kendisini bir bilgi ve varlık problemi içerisinde bulmuştur:

“Platon'un öncelikle ahlaksal değerlerle ilgilendiğinden kuşku duymamak gerekir, ancak onun 'doğal olarak' var olan ahlaksal standartları önce önemli ontolojik sonuçları olan yeni bir epistemolojik öğreti (anımsama kuramı) formüle ederek yerleştirmeye çalıştığı da aynı ölçüde kesin görünür.”⁴³

Platon'da iki ayrı bilme çeşidi ve bunlara karşılık gelen iki ayrı Dünya vardır. Bu dünyalardan ilki *sanının (Doksa)* konusu olan dünya yani *meydana gelen yok olan şeylerin, oluşun dünyasıdır*. İkincisi ise *bilginin (Episteme)* konusu olan *ideaların yani asıl gerçekliğin dünyasıdır. Gerçek bilgi, değişmeyenin bilgisidir*. Bu bilgi ise ancak *akıl (Noesis)* ile elde edilebilir. Sanılarımız aracılığıyla elde ettiğimiz bilgiler gerçek bilgiler değildir. Sağlam bilginin ise gelip geçici nesnelere üzerinde kurulması olanaklı değildir. *İdea, birliktir*. Bundan dolayı

⁴² Eduard Zeller, **Grek Felsefesi Tarihi**, Çev. Ahmet Aydoğan, İstanbul, İz Yayıncılık, 2001, s. 115.

⁴³ R. S. Bluck, “Platonik Formlar Duyusal Nesnelere Niçin ‘Ayrıldı’?”, **Platon Felsefesi Üstüne Araştırmalar**, Çev. ve Ed. Ahmet Cevizci, Ankara, Gündoğan Yay., 1989, Cilt 1, s. 129.

bölünemez, öncesiz ve sonrasızdır.⁴⁴ Ahlak öğretisini insanların ve toplumların nihai amacının mutluluk olduğu fikri üzerinden kuran Platon'a göre en yüksek ve en güçlü olan idea '*İyi ideası*'dır. İyi ideası, doğru ve güzel olan her ne varsa hepsinin nedenidir. Düşünmeye bilme gücünü veren yine odur.⁴⁵ Mutlu olmak isteyen herkesin iyiyi istemesi ve eylemlerini iyi ideası doğrultusunda gerçekleştirilmesi gereklidir.⁴⁶ Platon'a göre insanı mutlu kılan nasıl ki iyi ideası ise; insanı iyi kılan da *erdem (Arete)*, *doğruluk (Aletheia)* ve *adalettir (Dikaosyne)*.⁴⁷

Platon, yukarıda niçin gereksinim duyduğunu açıklayıcı bir biçimde ele aldığımız ideal devletini bu idealar öğretisinden hareketle kurmak istemiştir. Onun kurmak istediği devlet henüz eşi benzeri olmayan ve henüz idea olarak var olan bir devlettir.⁴⁸ İnsan hayatının en temel amacının erdem olduğunu ileri süren Platon'a göre, yukarıda insan hayatının asıl amacı olarak belirttiğimiz *erdem*in topluma yansımaları *adalet* biçimindedir. Adalet, *düzen* demektir. Platon için düzenin hâkim olduğu toplumda yasaların yerini eğitim alacaktır. Platon eğitime verdiği bu önemi

⁴⁴ Frederick Copleston, **A History of Philosophy**, Vol.1, Greece and Rome, Image Book, Doubleday, New York, 1993, pp.152-153. Platon, gerçek bilginin konusu olan ideayı Elehilerin "bir olanı"ndaki nitelikler ile anlatmıştır.

⁴⁵ Platon, **Devlet** 505a-b. Burada yine de belirtmemiz gerekir ki, Platon'un yukarıda ele almış olduğumuz bu idealar öğretisi ortaya konulduğu ilk haliyle kalmamıştır. Platon karşılaştığı farklı sorunlardan hareketle öğretisinde bir takım değişiklikler yapmaya ihtiyaç duymuştur. Şöyle ki, idealar öğretisinin ilk taslağına şekil vermiş olan şey ahlaki motifler ile inançlardı. Ancak onun doğayı (Y.Physis) ve oluşu dikkate alarak sistemini tamamlama isteği beklemediği bir sorunla karşılaşmasına sebep olmuş ve daha önce ahlaki motifler ile inançları doğrultusunda kurmuş olduğu iki türden (idealar ile oluş dünyası) ibaret sistemine daha önce hiç heap etmediği bir üçüncü türü ekleme zorunluluğu getirmiştir. Platon bu sorunla Timaios diyalogunda uğraşmış ve doğa ya da evrenin oluşumu sorunuyla ruhun ölmezliğini bir bütün olarak ele alıp incelemiştir. Burada kısaca belirtme ihtiyacı hissettiğimiz bu husus yine başka bir çalışma alanımızın konusunu oluşturmak bakımından daha sonra ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.

⁴⁶ Platon, **Philebos** 60 c, 61a; **Devlet** 505 e.

⁴⁷ Platon, **Menon**, 87 d; **Gorgias**, 506 c, **Devlet** 432 b-e, 435 b, 443 c-e; **Devlet**, 353 d-354 a, 358 a.

⁴⁸ Platon, bilim ve felsefe üzerine kurulmasını tasavvur ettiği devletinin benzer bir örneğini İtalya-Sicilya'da deneyimleyeceğine inanarak Pythagorasçı Arkhtas'ın aracılığıyla Sirakuza kentinin tiranı I. Dionysios'un kendisine yapmış olduğu daveti kabul etmiş ancak büyük bir hayal kırıklığı yaşamıştır. Bkz. Arslan, **a.g.e.**, s.179-180.

Devlet adlı eserinin beşinci kitabının sonu ile altıncı ve yedinci kitaplarında doğru bilginin edinilmesinin önemi ve yolu bakımından ayrıntılı bir biçimde ele almıştır.

Toplumda iyi bir düzenin tesis edilebilmesi için eğitimi ön planda tutan Platon, bu amaçla M.Ö. 387 yılında bugünkü adıyla akademi (**Akademia**) olarak adlandırdığımız okulunu kurmuştur.⁴⁹ Derslikleri, müfredat programı, programda yer alan dersleri veren düzenli bir öğretim üyeleri kadrosuyla, nicelik bakımından bütünlüklü bir yapı sergileyen okul sistematik eğitim tarzı bakımından da oldukça niteliklidir. Okulda verilen dersler başta geometri olmak üzere matematik, aritmetik, astronomi, retorik (hitabet), müzik, armoni, jimnastik, tarih, hukuk, ahlak ve siyaset felsefesi olarak sıralanır.⁵⁰ Yöntem bakımından ise, eğitimde nutuk geleneğinden çok Sokratesçi anlayış benimsenmiş, yani öğrencilerin aktif olarak derse katılabileceği canlı bir araştırma ve soruşturma tarzı uygulanmaya çalışılmıştır.⁵¹ Platon'nun ideal devlet kavrayışı çerçevesinde akademi aracılığıyla asıl yapmak istediği, adalete dayalı bir biçimde yönetilecek olan sitelerin potansiyel yöneticileri ve sitenin muhafızları olarak sınıflandırdığı öğrencilerinin en iyi biçimde -sağlam bilgiye dayalı-eğitim almalarını ve bu şekilde onları iyi yana yöneltmek adaleti yani düzeni sağlamaktır.⁵²

Platon'a göre, toplum ve devlet temel insani doğamızı yansıtacak bir biçimde düzenlenmelidir. Burada Platon'un dikkatimizi çektiği asıl nokta, onun idea öğretisi çerçevesinde ruhun üç parçadan oluştuğuna dair kabulüdür. Platon'da insan ruhu doğuştan üç bölümlüdür. Bunlar bilme, öfkelenme ve arzulama

⁴⁹ Platon aktif olarak siyasette yer alamayacaksa o halde bir eğitmeni olarak siyasal misyonunu tamamlayabileceğine inanmış, toplumsal düzenin sağlanabilmesi yolunda geliştirmiş olduğu öğretisini öğretmek üzere akademisini kurmuş ve sosyal statüsü bakımından eğitimi almaya uygun olan herkese okulunun kapılarını açmıştır. Bkz. Arslan, **a.g.e.** 181.

⁵⁰ Platon geometriye verdiği önemi okulun girişinde yazdıkları "Geometriyi bilmeyen buraya girmesin" ibaresiyle açık bir şekilde vurgulanmıştır. Bkz. **A.g.e.** 182.

⁵¹ Burada söz konusu yöntemin uygulandığı dersler, matematik, astronomi, müzik gibi kendilerine dair teknik bilgilerin doğrudan öğretmenden öğrenciye aktarılmasını gerektirmeyen derslerdir. Bkz. Arslan, **a.g.e.** s. 182-183.

⁵² Platon, **Devlet** 518 d.

etkinliklerimize tekabül eden akıl, irade ve iştahadır.⁵³ Platon için bu bölümlerin her biri toplumun hiyerarşik yapısında belli sınıflara karşılık gelir. Platon'a göre bu sınıflandırma akli temsil edecek olan yöneticiler sınıfı, iradenin karşılığı olacak olan koruyucular ve iştaha karşılığı olacak olan para kazanma güdümlü sıradan insanlar şeklindedir.⁵⁴

Böyle bir yapı doğrultusunda Platon açısından toplumsal düzenin ve dolayısıyla mutluluğun baki olması bakımından tek bir erdemden söz etmek mümkün değildir. Bu bakımdan herkes kendi sınıfının erdemini kendisine amaç edinmelidir. Platon'un ifadesi ile devlet, ancak her üç sınıfın işlerini görmeleriyle doğru olur. O halde kişi hangi sınıfa mensup olursa olsun kendi işini yerine getirdiği müddetçe, ödevlerini yerine getiren doğru kişi olacaktır.⁵⁵ İşte Platon'un, ahlaki ve siyasi düzeni sağlamaya yönelik geliştirmiş olduğu öğretisinde eğitime ayrıca yer vermiş olmasının nedeni budur. Platon, toplumun uyum içerisinde olmasının ancak kişinin kendi içerisindeki uyumu yakalamasıyla mümkün olacağını açık bir biçimde görmüştür.⁵⁶

Toplumsal rolü, siteye yönelik iç ve dış saldırıların engellenmesi olan koruyucuların kendi içlerinde uyumu yakalayabilmek adına almaları gereken eğitim, şiiri de içeren müzik ve beden sanatları olarak belirtilmiştir. Nitekim Platon, koruyucuların asli görevlerinden birisinin de eğitimin bozulmasının engellenmesi bu bağlamda kurulmuş düzene aykırı hiçbir yeniliğin gerçekleştirilmesine meydan verilmemesi olduğunu ifade etmiştir.⁵⁷ Müziğin beden eğitiminin tam karşıtı olarak kabul eden Platon'a göre aldıkları eğitim ile

⁵³ **A.g.e.**, 439 e,441 a-b.

⁵⁴ Buradan Platon'un sofistleri sıradan insan sınıfına koyduğu çıkarılabilir. Bkz. Arslan, **a.g.e.**, s. 373.

⁵⁵ Platon, Devlet 441 d-e.

⁵⁶ **A.g.e.** 424 a-b.

⁵⁷ Platon'a göre müzikte yolun değişmesi, devletin anayasasının temelinden sarsılması demektir. Bkz. **A.g.e.** 424b-d. Platon'un müzik eğitimi hakkındaki görüşleri, Konfüçyus'un müzik eğitimi hakkındaki görüşleri ile başka bir çalışmamızda ayrıntılı bir biçimde ele alınacağından burada daha fazla üzerinde durulmayacaktır.

koruyucular, bilgi değil iyi alışkanlıklar kazanacaklardır. Armoni ve ritim yoluyla düzenli olmayı öğrenecekler, gerçeği de masalı da gereğince söyleme alışkanlığı elde edeceklerdir.⁵⁸

Adalet ve bilgeliğe dayanmayan bir devletin hiçbir zaman baki olamayacağını ve sofistlerin yaratmış olduğu gibi bir anarşi, kaos içerisindeki devletin ancak felsefe ile ıslah edilebileceğini düşünen Platon'a göre ancak filozofların iktidara geçmeleri ya da diğer bir ifade ile en azından devletin başında olanların gerçekten filozof olmaları ile ideal bir yönetimin gerçekleşebilecektir.⁵⁹

“Filozoflar kral veya krallar, önder denilen insanlar gerçekten filozof olmadıkça, böylece aynı insanda devlet gücü ile akıl gücü birleşmedikçe devletlerin başı beladan kurtulamayacaktır.”⁶⁰

Platon, devlet işlerini yönetecek olan bu kişilere yönelik verilecek eğitimin koruyuculara verilen eğitimden çok daha yüksek bir amaca hizmet ettiğini ifade ederek “Ruhu karanlıktan aydınlığa çevirme işi, yani gerçek varlığa yükseltme işi” olarak tanımlamıştır.⁶¹ Platon'a göre filozof olan ya da filozof olabilecek olan kişi, hem doğuştan bazı yeteneklere sahip olan, hem de kendisinin öngördüğü bir biçimde eğitim alması gereken kişidir. Söz konusu böyle bir kişinin doğuştan gelen özellikleri, ahlak ve karakter bakımından olduğu kadar ayrıca akıl ve zihin bakımından da üstün niteliklere sahip olması şeklinde iki ana başlık altında toparlanabilir. Buna göre söz konusu kişinin ahlak ve karakter bakımından sahip olması gereken özellikleri cesur, bilgi/hakikat sever, yüce ruhlu, yalandan ve riyadan nefret eder, maddi zevkleri ise küçümser olmasıdır. Akıl ve zihin bakımından kişinin sahip olması gereken üstün nitelikler ise, güçlü bellekli, hızlı kavrayışlı ve kolay öğrenme kabiliyetli olmasıdır. Platon'a göre bu özellikleri

⁵⁸ A.g.e. 522 a.

⁵⁹ Platon, mektuplar 326 b.

⁶⁰ Platon, Devlet 473 d.

⁶¹ A.g.e. 521 c, 522 a.

kendisinde barındıran bir kimse sadece ruh bakımından değil ve ayrıca beden bakımından da kusursuz bir yapıya sahiptir.⁶²

Platon doğuştan bu türden yeteneklere sahip, yönetici olacak olan kişinin küçük yaşlarından itibaren başlamak suretiyle sıkı bir eğitim süreci geçireceğini ve özellikle otuzlu yaşlarında başlayacağı, geometri matematik, aritmetik, astronomi, retorik (hitabet), müzik, armoni, jimnastik, tarih, hukuk, ahlak ve siyaset felsefesi gibi dersler alarak nihayetinde iyi'nin bilimi olan diyalektik eğitimini de tamamlanmasıyla, yaklaşık olarak ellili yaşlarında yüksek öğreniminin tamamlanacağını belirtmiştir.⁶³ Platon için devlette en yüksek evrensel ilke '*İyi*'dir. Ancak duyuların hiç birisine başvurmadan, yalnız aklını kullanarak her şeyin özüne varmaya çabalayan ve iyinin özüne ulaşmadıkça durmayıp deneyen ve böylece '*görülen dünya*'nın da, '*kavranan dünya*'nın da sonuna varabilecek kişinin yani sadece diyalektiği kavramış olan kişinin devleti yönetecek kişi olduğuna inanmıştır.

Sonuç:

Buraya kadar verdiğimiz bilgiler ve yaptığımız açıklamalar doğrultusunda şunu açık bir şekilde görmekteyiz ki, aralarında okyanus ötesi uzaklık olarak tabir edebileceğimiz mesafe olmasına rağmen farklı tarihlerde olsa da aynı çağ içerisinde, birbirinden haberdar olup olmadıkları konusunda kesin bir bilgi sahibi olmadığımız bu iki düşünür, içerisinde yer aldıkları coğrafyada, o çağın bir ürünü olan olumsuz koşullar ve onların sonuçları, yaşadıkları toplumdaki düzensizlik ve kargaşa ortamı, ahlaki ve siyasi çöküş, neticesinde, insan doğasına ve ideal devlete ilişkin fikirlerini ortaya koymuşlardır.

Konfüçyüs, kişinin içte bilge, dışta hükümdar olmasının gerekliliği şeklinde ifade edebileceğimiz kavrayışı doğrultusunda toplumsal düzenin ve böylelikle ideal bir yönetimin, ancak kişinin önce kendi içerisinde düzeni sağlanması ile mümkün olacağına inanmıştır. Konfüçyüs'ün öğretisi çerçevesinde

⁶² A.g.e. 484 a- 490 d.

⁶³ A.g.e. 522 c-531 d; 532 a-534 e.

doğruluk ilkesi ile kapsamlı bir biçimde ele aldığı bireysel uyum – toplumsal uyum ilişkilendirmesinin bir benzerine, kendi kuramı doğrultusunda Platon'da da rastlamak mümkündür. Daha önce açık bir biçimde belirttiğimiz gibi, o da toplumun uyum içerisinde olmasının ancak kişinin kendi içerisindeki uyumu yakalamasıyla mümkün olacağını görmüş, bunun ancak herkesin kendi sınıfının erdemini kendisine amaç edinmesiyle olabileceğini ifade etmiştir. Her iki düşünür de bunun gerçekleşmesini sağlayacak öğretilerinin bireylere iletilmesi ve içselleştirilmesi bağlamında eğitimin önemi ve gerekliliği üzerinde önemle durmuş ve ayrıca iyi bir toplum ile devletin kendi öngördükleri eğitimi almış üstün erdem sahibi ve bilge kişiler tarafından yönetilmesi gerektiğine dair inançlarını vurgulamışlardır.

Bu çerçevede Konfüçyüs ile Platon arasında bazı temel farklar belirgin bir biçimde su yüzeyine çıkmaktadır. Konfüçyüs temelde başta yönetici ya da yönetici adayı kişiler olmak üzere kendisine doğruluğu (**yi**) ilke edinerek eylemlerini gerçekleştirecek bütün insanların, iyi (**jen**) olabileceklerine ve göğün buyrukları (**ming**) doğrultusunda içsel uyumlarını sağlayarak toplumsal uyumun söz konusu olmasına vesile olabileceklerine inanmıştır. Bu nedenle eğitiminin kapısı herkese açıktır. Platon'un ise, ruhun kısımları ve onların kişinin eylemlerdeki tekabülleri doğrultusunda ortaya koymuş olduğu toplumsal sınıflandırması ne yazık ki buna izin vermemektedir. Ona göre herkes belli bir sınıfın mensubu olarak dünyaya gelir ve eğitim sadece koruyucu sınıf ile yönetici sınıfa dairdir. İştaha her ruhta vardır. Ancak ideal bir koruyucunun ya da yöneticinin varlığından söz edebilmemiz kendilerindeki bu yanın bastırılması hususunda onlara yol gösterecek olan eğitim ile söz konusu olacaktır. Nitekim pek çok insan, tiranlar karşısında ya da arzuları sebebiyle aldanabilir. Eğitim bu aldanışın engellenmesinde (sansür) ve onların kontrol altında tutulabilmesinde, diğer bir ifade ile güç ve otorite bakımından devlette önemli rol oynar.

Deđindiđimiz bu ayırım ayrıca söz konusu iki dűşünürün ideal devlet tasarımlarının, eğitim ile eylem arasında kurmuş oldukları ilişki bağlamında, birbirlerinden nasıl farklılık gösterdiğini gözler önüne sermektedir.

Konfüçyus, bireylerin gerçeklik ve özleri arasındaki uyumunun, toplumun bütünündeki uyumu yani düzeni sağlayacağı yönündeki görüşü doğrultusunda açık bir şekilde, toplumu bir araya getiren bireylerin her birinin eylemlerinin önemini vurgulamaktadır. Buna karşılık Platon ise devlette özellikle eğitilmiş yönetici sınıfın eylemlerinin önemine dikkat çekmiştir. Burada her ikisinin de hem fikir oldukları tek nokta, Konfüçyüs'ün ifadesi ile bilge ya da Platon'un ifadesi ile ise filozof yönetici tarafından yönetilecek düzenin hâkim olacağı bir devlet için eğitimin zaruri olmasıdır.

Eğitimi Konfüçyus bağlamında ele aldığımızda, onun birbirini tamamlayan iki yönlü bir yapı sergilediğini görürüz. Öyle ki Konfüçyüs'ün ideal devleti için tasarlamış olduğu eğitim fikri hem kendinde, hem de kendi içinde gerçekleştirilebilecek bir etkinliktir -ki bu durum Konfüçyus öğretisi çerçevesinde eğitim anlayışının, kendi içerisinde oldukça tutarlı bir tavır sergilediğinin en önemli göstergelerinden birisidir. Daha basit bir şekilde ifade edersek, Konfüçyüs'e göre eğitim, sadece devleti yönetecek olan kişinin kendisini tamamlaması ve kendi içerisinde uyumu elde edebilmesi için değil; aynı zamanda devletin kendi içerisinde -kendisini oluşturan bireyler üzerinden- kendisini tamamlaması ve kendisiyle-bütün alt unsurları- uyum içerisinde olması için olmazsa olmaz bir yapıya sahiptir.

Buna karşılık Platon'un eğitim sistemi ise, neredeyse sadece, kendi içerisinde kapalı bir yönetici aristokrat sınıfı yaratmaya yarar. Burada dikkat çektiğimiz konuya, Platon'un Devlet adlı eserinde yer aldığı üzere, verilecek olan eğitimin sadece bir değil iki sınıfa dair olduğu yönünde bir itiraz getirilebilir. Ancak şunu açık bir şekilde ifade etmemiz gerekir ki, Platon Devlet'te koruyuculara verilecek eğitimlerin müzik ve jimnastik olduğunu belirtmekle

birlikte, birbirlerine zıt olan bu alanların ve kişiye kendinde uyumu yakalaması adına, bilgiye yönelik olmayacak bir biçimde verileceğini ifade etmiştir. Bunun yanı sıra koruyucuların görevlerinden birisinin müziğin bekçiliğini yapmak olduğunu çünkü müziğin geleneksel yapısının bozulması durumunun, neredeyse anayasanın sarsılması ile eş değere sahip olduğu söyleyerek sözde, anayasanın bekçiliğini koruyuculara vermiş olması ancak anayasanın asıl düzenleyicisinin yöneticiler sınıfı olduğu ve onların koruyuculardan çok daha yüksek bir öğrenim görmeleri gerektiğini savunması, bizim Platon'un bu kapalı sınıf fikrine dair olan kanaatimizi daha da güçlendirmektedir.

Konfüçyus da toplumun pek çok liderinin aristokrat olduğunu düşünmüştür. Ancak üstün erdemli olmak sadece bu üst sınıf üyeleri söz konusu değildir. Konfüçyüs'e göre doğru bir eğitim ile toplumda herhangi bir kimse bilgelik seviyesine erişme ve lider olma olanağına sahiptir.

Genel olarak baktığımızda her iki düşünür de içerisinde yer aldıkları kaotik dönemde ahlaki ve siyasi çöküşü engellemek üzere geliştirdikleri düşünce sistemleri çerçevesinde, temeline eğitim anlayışlarını yerleştirdikleri ideal devlet anlayışlarını ortaya koymuşlardır. Buna göre Konfüçyus demokrasi anlayışına daha yakın bir tavır sergilerken, Platon ise aristokrat geleneğe uygun olarak katı sınıfsal ayrımlara dayalı bir yönetim anlayışı tasarlamıştır. Siyasi düşünce tarihi göz önünde tutulduğunda, söz konusu ironi, kast sisteminin genel olarak Doğu medeniyetleriyle, demokrasinin ise Batı medeniyetleriyle ilişkilendirilmiş olmasında yatar⁶⁴.

⁶⁴ Her ne kadar kast sisteminin ana vatanı Hindistan olarak kabul edilse de; söz konusu sistemin, yaklaşık olarak M.Ö. 7. yy. sonu 6. yy. başı dolaylarında Afganistan üzerinden kuzeybatı ovalarına göç edip, bu bölgedeki Ganj Vadisini ıslah etmek suretiyle krallıklarını kurup, yerleşik yaşama geçen Ari Irk (Aryanlar) tarafından beraberlerinde getirilmiş olması ihtimal dahilindedir. Nitekim, doktora çalışmamızda da değindiğimiz üzere, Vedacı kültürün önemli bir parçası olan Rig Veda ilahilerinde Aryanların **Erken Védacı Dönem** kabilelerinde **vis**'ler (*sıradan kabile üyeleri*) ile **ksatriya**'lar (*seçilmiş savaşçı asiller*) ve **rajan** (*kabile şefi*) olmak üzere çok keskin olmasa da bir ayrımın var olduğu ve ayrıca aynı

KAYNAKÇA

Arslan, Ahment, *İlkçağ Felsefe Tarihi 2: Sofistlerden Platon'a* İstanbul

Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Aralık, 2006

Carus, Paul; *Chinese Philosophy, An Exposition of the Main Characteristic*

Features of Chinese Thought, Chicago, The Open Court Publishing Company, 1902.

Confucius, *The Analects*, trns.by Simon Leys, Norton, New York, 1997.

Copleston, Frederick, *A History of Philosophy*, Vol.1, Greece and Rome, Image Book, Doubleday, New York, 1993.

Creel, Herrlee G. *Chinese Thought from Confucius to Mao Tse-tung*, London, University of Chicago Press, 1953.

Dawson, Miles Menander, *The Conduct of Life, The Ethics of Confucius*, Carlton House, New York, 1915.

Dawson, Raymond, *Confucius*, Hill and Wang, New York, 1981.

Dumitriu, Anton, *History of Logic*, Vol. 1, Kent, Abacus Press, 1977.

Eberhard, Wolfram *Çin Tarihi*, III. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1995.

Jean-Pierre Vernant, *Eski Yunan'da Söylen ve Toplum*, Çev. Mehmet Emin Özcan, Ankara, İmge Kitabevi, 1996.

Konfüçyüs, *Seçmeler*, çev. Mehmet Türdeş, İstanbul, Sarmal, t.y.

dönem içerisinde **brahmana** olarak adlandırılan din adamlarının da ayrı bir sosyal sınıf oluşturuyor olduklarına dair bilgiler içerilmektedir. Bu bağlamda kast sisteminin zihinsel arka planını, olduğu gibi doğuya mal etmek bir soru işaretini gündeme getirmektedir. Elbette söz konusu mesele, bu çalışmanın başlangıç amacını teşkil etmemekle birlikte, sonucumuzun sonucu olup, ilgi alanımız dahilinde bize yeni bir araştırma alanı sunması bakımından ufuk açıcı olmuştur.

- Konfüçyüs, *Konuşmalar*, çev. Muhaddere Nabi Özerdim, İstanbul, Cumhuriyet, 2000
- Li, Fuldien, *Encyclopedia of Chinese Philosophy*, “*Confucianism: Ethics and Law*”, ed. by Antonio S. Cua, New York, Routledge, 2003.
- Mathews, *Chinese-English Dictionary*, Revised American edition with Revised English index, 13. printing, 1975.
- Nakamura, Hajime, *Ways of Thinking of Eastern Peoples*, çev. Philip P. Wiener, Honolulu, Hawai, East-West Center Press, 1971.
- Needham, Joseph, *The Shorter Science and Civilisation in China*, Vol. I, ed. Colin. A. Ronan, Cambridge, Cambridge University Press, 1976.
- Platon, *Devlet*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, Remzi Kitabevi, 1992.
- Platon, *Gorgias*, çev. Reyhan Erben, Batı Klasikleri, M.E.B. 1997.
- Platon, *Mektuplar*, çev. Furkan Akderin, Say Yayınları, 2015.
- Platon, *Menon*, çev. Adnan Cemgil, Platon, Diyaloglar, Remzi Kitabevi, 2010.
- Platon, *Philebos*, çev. Furkan Akderin, Say Yayınları, 2013.
- Plato, *Republic*, trns. By Ron-bin Waterfield, Barnes and Noble, New York, 1996
- R. S. Bluck, “Platonik Formlar Duyusal Nesnelere Niçin ‘Ayrıldı?’”,
Platon Felsefesi Üstüne Araştırmalar, Çev. ve Ed. Ahmet Cevizci, Ankara, Gündogan Yay., 1989, Cilt 1.
- Riseman, Tom, *I Ching*, 2. Basım, çev. Ayşe Bâli, İstanbul, DharmaYayıncılık, 2004.
- Shakian, William S. , Mable Lewis Sahakian, *Plato*, Twayne, New York, 1997.
- Shih, Hu, *The Development of Logical Method in Ancient China*, Shanghai, The Oriental Book Company, 1922.

- Störig, H. J. *İlkçağ Felsefesi. Hint Çin Yunan*, çev. Ömer Cemal Güngören, İstanbul, Yol Yayınları, 1994.
- Taylor, C.C.W. Hare, R.M., Barnes Jonathan, *Greek Philosophers: Socrates, Plato, Aristotle*, Oxford University Press, 1999
- Wing-Tsit, Chan, *The Encyclopedia of Philosophy*, Vol. 2, “Chinese Philosophy”, Paul Edward (ed.), New York, Macmillan Publishing Co. Inc & The Free Press, 1967, p. 87-96.
- Wing-Tsit, Chan, *The Source Book of Chinese Philosophy*, New Jersey, Princeton, 1973.
- W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, England, Cambridge University Press, 1993, Volume 3
- Werner Jaeger, *Paideia*, Trans. Gilbert Highet, 2. bs., New York, Oxford University Press, 1965, Vol.1.
- Yu-Lan, Fung, *The Spirit of Chinese Philosophy*, çev. E. R. Hughes, Boston, Beacon Press, 1962.